

केळीचे उत्पादन व काढणीप्र॑थमात तंजान

डॉ. विष्णु गरांडे

प्राध्यापक, उद्यानविद्या विभाग, कृषि महाविद्यालय, कोल्हापूर

- केळी सर्वसामान्य लोकांचे फळ
- केळी उत्पादनाच्या बाबतीत भारताचा प्रथम क्रमांक व भारताचा वाटा २१%
- भारतात ६.४७ लाख हेक्टर क्षेत्र लागवडीखाली
- उत्पादन २३.२१ कोटी टन
- महाराष्ट्रात ८० हजार हेक्टर क्षेत्र
- उत्पादन ५ कोटी टन
- महाराष्ट्राचा दुसरा क्रमांक (२१.४०%) व प्रथम तामिळनाडू (२६.४०%)
- भारतात २८ जातींची लागवड उदा. बसराई, जी-९, नेन्द्रन, पुवन, लाल वेलची, सफेद वेलची इ.

कैलीचे योषण मुल्य

१०० ग्रॅम खाण्यायोग्य भागामध्ये

पाणी	७३.४०%	मेद	०.३३ ग्र.
कार्बोहायड्रेट्स	२५%	नायसिन	०.६७ मि.ग्र.
प्रथिने	१.१०%	लोह	०.२६ मि.ग्र.
तंतूमय पदार्थ	०.४०%	मॅग्नेशियम	२७ मि.ग्र.
साखर	१२.२३ ग्र.	फॉस्फरस	२२ मि.ग्र.
खनिजे	०.७०%	पोटशिअम	३८५ मि.ग्र.
अ जीवनसत्त्व	१९० I U	झिंक	०.१५ मि.ग्र.
क जीवनसत्त्व	१०० मि.ग्र.		

उपयोग

- उदरनिर्वाह
- पान
- केक्फुले, बुंधा, कोवळे अंकुर
- झोड
- फट

उत्तमोला

राज्य - अत्पादन आणि अत्पादकता

SKM

राज्य	क्षेत्र (००० हे.)	अत्पादन (००० टन)	अत्पादकता (टन/हे.)
आंध्रप्रदेश	५३.५०	१२२९.७०	२३.०
आसाम	४२.१०	५८१.००	१३.८
बिहार	२८.००	९२०.००	३२.९
गुजराथ	४६.३०	१३७९.३०	४२.७
कर्नाटक	५२.६१	१२९२.४०	२४.६
केरळ	५५.७०	४२५.२०	७.६
मध्यप्रदेश	१६.५०	६६०.३०	४०.०
महाराष्ट्र	७२.२०	४५३४.६०	६२.९
तामिळनाडू	८१.५०	३४६१.८०	४२.५०
प. बंगाल	२६.६०	५१२.५०	१९.२
इतर राज्ये	५४.६०	६२८.५०	११.७
एकूण	५२९.६०	१६८२५.३०	३०.६

यशस्वी केळी लागवडीची सुत्रे

- योरय वाणाची निवड
- ऊती संवर्धीत रोपांचा वापर
- कंद निवड व प्रक्रिया
- लागवडीचे योरय अंतर
- ठिबक सिंचनाचा वापर
- एकात्मिक अब्बाद्रव्य व्यवरस्थापन
- कर्टीगोशन
- घड व्यवरस्थापन
- एकात्मिक रोग व किड नियंत्रण
- काढणीपुर्व व काढणी पश्चात हाताळणी

केळी - जाती

केळी - जाती

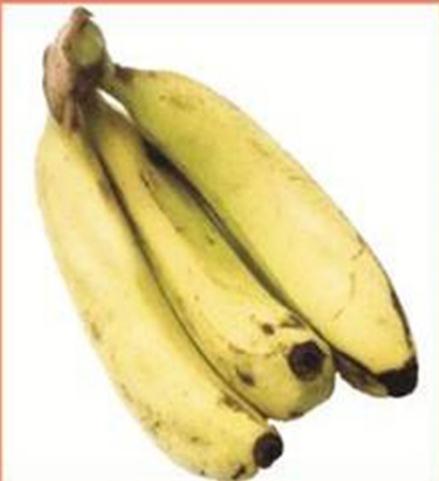
SKM

राज्य	जाती
महाराष्ट्र	गॅंडनैन, श्रीमंती, महालक्ष्मी, बसराई, सफेद वेलची, डार्फकॅट्हेंडीश, शेंदुणी, अर्धपुरी, लाल वेलची, राजेली, हरसाल, रसथाळी, नेंद्रन
तामिळनाडू	नेंद्रन, रोबस्टा, रसथाळी, माती, नमाराई, सनांचैकडली, पुवन, लालकेळी, नेपुवन, पंचानंदन, मोथ
गुजराथ	डार्फकॅट्हेंडीश, हरीसाल, लॅवटेन, गणटेकी सिलेकशन
आंध्रप्रदेश	डार्फकॅट्हेंडीश, रोबस्टा, मॉन्थन, थेला चवकर केली, बनायु बन्या, कर्पुर चक केळी, अमृतपाणी

राज्य	जाती
आसाम	जहाजी, बाहेजहाजी, मनजहाजी, रोबस्टा, होंडा, चेनीचंपा, जताकाठ, सिल्क, मनोहर, भिमकेत, अतीकेत, भारतमोती
बिहार	डार्फकॉट्हेंडीश, चिनीया, चेपीचंपा, अलपन, मालभोग, मुथिया, गौरीया, कथाली
कर्नाटक	इलाकी बाले, डार्फकॉट्हेंडीश, रोबस्टा, पुवन, करीवाले, रसबाले, जवारीबाले
केरल	नथानी पुवन, लालकेली, नेंद्रन, पुवन, मोन्थन, इलावझाई
प. बंगाल	अमृतकर, लैंवटन, मार्थमन, चंपा, कथाली

केळीच्या विविध जाती:

Robusta

Grand nine

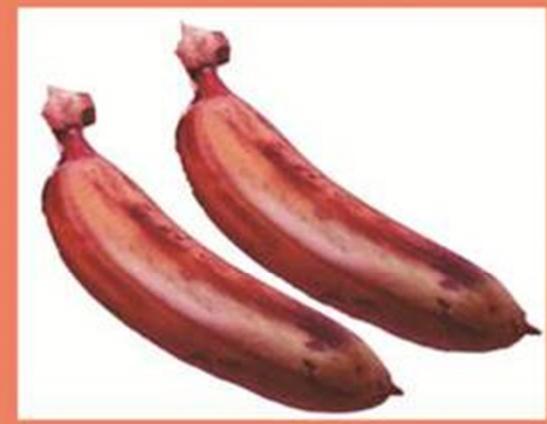
Yellakki

Hill Banana

Nendran

Red Banana

Grand Naine

बैनानीन

- उंची - मध्यम (२.२ - २.७ मी)
- केंद्री
- घडाची रचना
- घड - २० ते ३० कि.
- कमी सहनशील -
  - जास्त तापमान
  - वारा
- सिगाटोका- कमी सहनशील

Grand Naine

- उंची - मध्यम
- सहनशील -
जास्त तापमान
वारा
- घड - २० ते ३० कि.
- सिगाटोका- मध्यम सहनशील

उच्चा कटीबंधीय

उच्चा आणि दमट

तापमान (डि. से.) - १७ ते ४०

■ फेलफुल - २२ ते २५

■ अङ्गद्रव्य उपलब्धता- १२

■ घड अटकणे - ५ ते ७

■ ३८ ते ४७ डि. से. - इन्झाइम व हामोन्स कार्यक्षमता,

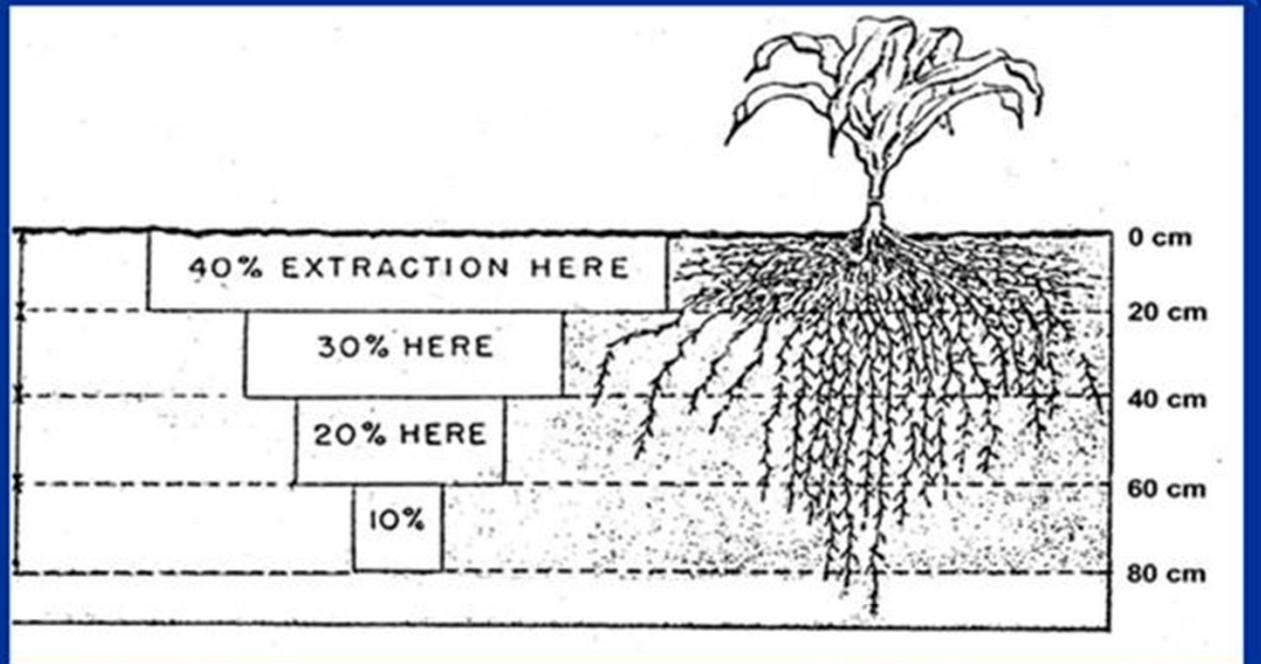
झाड कोलमडणे

जमिन

SKM

- सेंद्रीय कर्ब
- सामू
- झोली

जमिन

मूग बाग : जून

- कापूस - ज्वारी - केळी
- ज्वारी - कापूस - केळी
- ताग - कापूस - केळी

कांदे बाग : ऑक्टोबर

- कापूस - चवली/उडीद/मुग - केळी
- ज्वारी - चवली/उडीद/मुग - केळी

मातृबाग - कंट निवड

- जरीवंत
- भेसकरहीत
- वाढ
- उंची
- बुँधा
- घड निसवण
- व्यवस्थापन : उत्पादन
- निसवण - १२ ते १५ पाने
- किड, योग, सुत्रकृमी मुवत

प्राणिखाली - चर्चे लेखन

SKM

मातृबाग - कंट निवड

- जरीवंत
- भेसकरहीत
- वाढ
- उंची
- बुँधा
- घड निसवण
- व्यवस्थापन : उत्पादन
- निसवण - १२ ते १५ पाने
- किड, योग, सुत्रकृमी मुवत

प्राणिखाली - चर्चे लेखन

SKM

कंट / मुनवे निवड

SKM

- जातीवंत
- बुरशी, विबाणूजन्य रोगमुवत बाग
- कंट, झोड पोऱ्हरणारी आळी

कंट

३ - ४ महिने

४५० - ७५० ग्रॅम

उभाट, नारळ आकार

- मोठे व वजनादर - घड लहान
- लहान - लवकर न फुटणे, उशीरा निसवणे
- गरजेपेढा १० ते २० %

कंट / मुनवे निवड

बेणे प्रक्रीया

SKM

- मुळी तासणे
- करचे भाग ३ - ४ रिंगा
- आलवी साल - १ सें मी.
- डोळे तासणे
- तासलेले कंद - २ - ३ दिवस सावली
- १:१:१.५ पाणी + कार्बैडान्जीम + अॅसीफेट

कृत्रीम पोषण माध्यमामध्ये प्रयोगशाळेतील निर्जूक व निरांत्रीत वातावरणात, कात्र नलीकेत रोपांची अभिवृद्धीची शास्त्रशुद्ध पद्धत

- पान, झोड, मुळ, कोंब
- उत्तीसंर्वेधन - केळी - ३ पिके

मुळ्या पिक

झोडवा १

झोडवा २

उत्तीसंर्वेधन

उत्ती संवर्धित रोपे - निकष

SKM

- जातीवंत
- आत्रीशीर
- कठीणता

प्रथम कठीणता

द्वितीय कठीणता

- पाने
- उंची
- निरोगी आणि जोमदार

निकष